

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ У ЦЬЙ СФЕРІ

PROSPECTS FOR INTRODUCING THE CIRCULATION OF CIVILIAN FIREARMS IN UKRAINE AND NEW CHALLENGES FOR THE POLICE IN THIS AREA

Миронюк С.А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Кобрусєва Є.А., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

В статті виходячи з мети дослідження, а саме визначення сутності діяльності органів поліції щодо забезпечення дотримання правил дозвільної системи з урахуванням перспектив запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, вирішено наступні завдання: з'ясовано передумови та перспективні правові засади запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні; виокремлено основні завдання поліції, які необхідно буде вирішувати у сфері контролю за обігом цієї зброї.

Встановлено, що легалізація права володіння цивільною вогнепальною зброєю повинна запроваджуватись в разі наявності чіткого нормативно-правового регулювання та практики дотримання головних принципів: забезпечення легального обігу вогнепальної зброї та жорсткого контролю за її реалізацією в спеціалізованих ліцензованих закладах торгівлі; створення та забезпечення ведення, в тому числі захисту єдиного реєстру вогнепальної зброї; максимальної ідентифікації власників такої зброї; унеможливлення формальних процедур отримання дозволу на зброю; створення можливостей для навчання власників зброї та надання відповідних документів, які підтверджують високий рівень таких знань та вмінь. З'ясовано, що запровадження вільного цивільного обігу окремих видів вогнепальної зброї ставить перед поліцією такі виклики, які необхідно подолати та урегулювати відносин в цій сфері: запровадити єдиний уніфікований реєстр такої зброї з використанням картотек її відстрілів та балістичних характеристик; здійснити інформаційну роботу пов'язану з обізнаністю громадян щодо правил, умов та порядку застосування та використання такої зброї; забезпечити навчання майбутніх власників цієї зброї правил її зберігання, перевезення, застосування та використання з відповідною видачею дозвільних документів та підвищення їх майстерності; забезпечення моніторингу за дотриманням правил обігу даної зброї; урегулювати порядок відкликання дозволу на володіння даною зброєю та ін.

Ключові слова: вогнепальна зброя, право на цивільну вогнепальну зброю, обіг цивільної вогнепальної зброї, дозвільна діяльність поліції, контроль поліції за обігом вогнепальної зброї.

Based on the purpose of the research, namely the determination of the essence of the activity of police authorities to ensure compliance with the rules of the permit system, taking into account the prospects for the introduction of civilian firearms circulation, the following tasks are solved: the prerequisites and prospective legal bases for the introduction of civilian firearms circulation in Ukraine are clarified; the main tasks of the police, which will have to be solved in the field of control over the circulation of these weapons, are highlighted.

It was established that the legalization of the right to own civilian firearms should be implemented in the presence of clear legal regulations and the practice of observing the main principles: ensuring the legal circulation of firearms and strict control over their sale in specialized licensed trade establishments; creation and maintenance of, including protection of, a unified register of firearms; maximum identification of the owners of such weapons; impossibility of formal procedures for obtaining a weapon permit; creating opportunities for training gun owners and providing relevant documents that confirm a high level of such knowledge and skills. It has been found that the introduction of free civilian circulation of certain types of firearms poses the following challenges to the police, which must be overcome and relations in this area must be resolved: introduce a single unified register of such weapons with the use of records of their firing and ballistic characteristics; carry out informational work related to citizens' awareness of the rules, conditions and procedures for the application and use of such weapons; to ensure the training of future owners of these weapons in the rules of their storage, transportation, application and use with the corresponding issuance of permits and improvement of their skills; ensuring monitoring of compliance with the rules of circulation of this weapon; regulate the procedure for revocation of the permit to own this weapon, etc.

Key words: firearms, the right to civilian firearms, circulation of civilian firearms, police permit activity, police control over the circulation of firearms.

Актуальність тематики статті. Слід зазначити, що Закон про зброю в Україні намагаються ухвалити останні роки 20, але питання легалізації зброї надто чутливе й дискусійне, тому на політичному рівні це надто складно. Тим часом зброя в Україні є, і регламентує її обіг Міністерство внутрішніх справ України. З початком збройної агресії російських військ на територію України з 24 лютого 2022 року в черговий раз постало питання доцільності та можливості запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї для самозахисту, захисту своїх сімей від посягання, однак без сумніву під чітким та прозорим державним контролем такого обігу [1].

Природньо, що кожен громадянин України хоче мати законні умови для захисту свого майна, для захисту та забезпечення прав й законних інтересів щодо забезпечення державного контролю за об'єктами дозвільної системи і вогнепальна зброя є найефективнішим засобом реалізації громадянами конституційного права на

самозахист. На теперішній час, більшість країн світу забезпечили своїх громадян даним правом на захист себе, свого здоров'я, життя від злочинних посягань і це хоч і не значно, але призвело до зменшення кількості насильницьких злочинів проти особи та власності. Оволодіння нашими захисниками, частина з яких була до війни (24 лютого 2022 року) цивільними особами існуючими в Україні та новітніми зразками вогнепальної зброї, які надають нам міжнародні партнери відкидає скепсису щодо неможливості поширення вогнепальної цивільної зброї серед свідомого населення України, яке досягло певного дозвільного віку в силу необхідності довгого та тривалого оволодіння навиками зберігання, володіння, користування та застосування цієї зброї. Тому військова агресія, на нашу думку, тільки сприяла пришвидшенню необхідності запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї і маємо сподівання що такий порядок буде запроваджений, але виключно після

завершення війни і перемоги України. Натомість якщо у воєнний час контроль за обігом вогнепальної зброї, яка використовується для відбиття збройної агресії покладається на військових, тобто на ЗСУ, то в мирний час такий контроль мають забезпечувати МВС, а саме підрозділи Національної поліції.

Тому, виходячи з мети дослідження, а саме визначення сутності діяльності органів поліції щодо забезпечення дотримання правил дозвільної системи з урахуванням перспектив запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, нижче в роботі ставимо та спробуємо вирішити наступні завдання: з'ясувати передумови та перспективні правові засади запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні; визначити ефективні форми, засоби діяльності органів поліції щодо забезпечення дотримання правил дозвільної системи у цій сфері.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання адміністративної діяльності поліції (міліції) щодо надання послуг поліцією у сфері дозвільної системи та здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї були предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених різних історичних періодів у галузі теорії держави і права та адміністративного права, а саме: В. Авер'янова, О. Бандурки, Ю. Битяка, А. Гетьмана, В. Гуменюка, О. Джафарової, С. Діденка, В. Долежана, В. Заросила, С. Ківалова, Ю. Козлова, В. Колпакова, А. Комзюка, А. Корнійця, С. Кузніченка, С. Лихачова, Р. Миронюка, О. Негодченка, В. Петкова, А. Подоляки, О. Фролова, С. Шатрави, О. Ярмиша тощо. Попри це у світлі реформування поліції і відповідного законодавства, яке супроводжує цей процес, у тому числі у зв'язку з черговою активізацією законодавчих ініціатив щодо надання громадянам права вільно володіти зброєю, питання надання послуг поліцією у сфері дозвільної системи та забезпечення контролю поліцією за дотриманням правил дозвільної системи є нагальними та такими, що потребують наукового аналізу.

Основний зміст статті. Проаналізувавши питання щодо володіння населенням вогнепальною зброєю у таких країнах як США, Швейцарія та Фінляндія окремими дослідниками встановлено, що на 100 осіб населення відсоток власності цивільної вогнепальної зброї складає від 88 до 45 одиниць. В Україні цей показник становить лише 5,5 одиниць. Досвід країн пострадянського простору – Балтії, Грузії та Молдови доводить, що забезпечення громадянам права на самозахист за допомогою цивільної вогнепальної зброї протягом року з моменту ухвалення відповідних законів знижує абсолютну кількість зазначених злочинів на 40–60%, а також позитивно впливає на структуру та динаміку злочинності в країні [2, с. 98]. Водночас, введення жорстких правил і обмежень щодо володіння цивільною зброєю у Великій Британії, яке було здійснене свого часу, призвело до стрімкого зростання кількості злочинів проти особи та корисливо-насильницьких злочинів [2, с. 99]. Слід підтримати позицію авторки, що наша країна повинна накопичувати даний досвід вищезазначених країн аби зменшити рівень злочинності та посягання на життя та здоров'я населення [2, 100].

Слід зауважити, що на сьогодні єдиного законодавчого акта, яким би були урегульовані питання обігу зброї, в тому числі вогнепальної, в Україні не ухвалено. Історія формування законодавства про зброю в Україні зараз як і дискусії щодо її вільного (умовно вільного) обігу триває з моменту набуття Незалежності України. На цей час в різні періоди було підготовлено понад 7 проєктів, що мали різні назви від Закону «Про зброю» до «Про цивільну зброю і боєприпаси», які на різних стадіях законотворючого процесу були відхилені, причиною чому була відсутність політичної волі щодо запровадження права

отримання вогнепальної зброї цивільними особами. Та й громадська думка щодо унормування такого права є неоднозначною. 25 травня 2022 року уряд запустив у Дії онлайн-опитування громадян щодо легалізації носіння вогнепальної зброї цивільними особами. У ньому взяли участь понад мільйон 700 користувачів застосунку, як наслідок: 62% учасників підтримали легалізацію зброї для особистого захисту; 19% проти обігу зброї серед цивільного населення; 18% підтримують варіант «для спеціальних потреб» [3].

Водночас на сьогодні у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням на територію України ситуація змінилась, і ми, як ніколи, близькі до ухвалення закону про зброю, адже Верховною Радою України було взято за основу проєкт Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю», метою якого є посилення дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боєприпасів, врегулювання інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані [3], хоча паралельно здійснюється аналіз альтернативного проєкту №5708-1, які мають багато спільних положень [4].

Подані законопроєкти були спрямовані не лише на підвищення рівня професіоналізму правоохоронних органів, але й підвищення рівня захищеності населення та діяльності правоохоронних органів України.

Слід зазначити, що автори законопроєктів пропонують встановити такі категорії цивільної вогнепальної зброї: автоматична вогнепальна зброя під групою А; гладко ствольна коротко ствольна вогнепальна зброя під групою В (у разі ухвалення законопроєкту № 5708 таку зброю зможуть отримати тільки особи, чия діяльність пов'язана з ризиком для життя і здоров'я: судді, прокурори, поліцейські, приватні виконавці, приватні детективи, нотаріуси, адвокати, журналісти, працівники органів державного екологічного контролю, працівники спеціальних підрозділів органів охорони навколишнього природного середовища); коротко ствольна вогнепальна зброя під групою С (автори законопроєкту № 5708 пропонують дозволяти володіння такою зброєю лише спортсменам, старшим за 18 років, які не рідше двох разів на рік брали участь у змаганнях у складі збірних України і мають звання майстра спорту в цьому напрямі); довгоствольна вогнепальна гладко ствольна зброя під групою D (головною особливістю даної категорії є те, що право на зброю, у разі ухвалення законопроєкту, буде у громадян з 18 років, які пройшли спеціальне навчання); довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя під групою E (дану категорію автори законопроєкту пропонують дозволити отримувати громадянам старше 25 років, яких не притягували до адміністративної відповідальності за порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї). Посвідчення власника зброї пропонують видавати спершу на 3 роки, а кожне наступне чи продовжене – на 5 років. Цей документ не зможуть отримувати громадяни, у яких судимість або медичні протипоказання [3].

Розроблення проєктів обумовлюються законодавчим регулюванням відносин, що обумовлені та виникають під час обігу вогнепальної зброї в Україні, в них надано визначення термінів і понять, що визначають головні засади державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, в даних законопроєктах на сьогодні уперше запропоновано класифікація цивільної вогнепальної зброї не за призначенням (мисливська, спортивна, бойова), а за технічними характеристиками

(автоматична, довгоствольна, коротко ствольна, гладко ствольна, нарізна тощо) [6, с. 728].

Законопроекти, котрі подані до Верховної Ради України, передбачають подібні механізми регламентації порядку набуття у власність цивільної зброї, її спадкування, зберігання, носіння, транспортування, використання, вилучення, знищення тощо. Але вони мають і певні відмінності. По-перше, це стосується коротко ствольної зброї (пістолетів і револьверів). Законопроект № 5708 пропонує, щоб таку зброю могли придбати лише спортсмени, які в подальшому мають зберігати її винятково в тирі та не мають право носити поза місцем проведення спортивних заходів, альтернативний же проект № 5708-1 пропонує надавання можливості придбати таку зброю фактично всім охочим, приховано носити її із собою (окрім зон, вільних від зброї) та зберігати в себе вдома [3]. По-друге, є відмінність в приналіжності Єдиного реєстру зброї, держателем якого, за задумом авторів законопроекту № 5708, має бути Міністерство внутрішніх справ України (яке веде всі подібні обліки), а в законопроекті № 5708-1 реєстр хочуть передати до Мін'юсту. Але в той же час, Міністерство юстиції України обґрунтовано відмовилося стати держателем Єдиного реєстру цивільної зброї й запропонували залишити підпорядкування реєстру Міністерству внутрішніх справ України.

Таким чином, нормативно-правове регулювання потребує чітких вимог та дій, особливо в теперішній період правового режиму дії воєнного стану на території України.

В цьому сенсі слід підтримати позицію Чепіжко А.А. щодо того, «що згідно з обома законопроектами, – це не лише база даних для обліку пістолетів і гвинтівок, придбаних громадянами, а, передусім, ефективний інструмент електронного обміну інформацією та документами між громадянами, суб'єктами господарювання й органами Національної поліції шляхом використання можливостей Єдиного реєстру зброї, а також обміну інформацією з іншими реєстрами у сфері полювання, спорту й охоронної діяльності» [7, с. 236–242].

Разом з запровадженням законодавчих підстав обігу вогнепальної цивільної зброї потребує опрацювання та розробка порядку створення та ведення Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї в Україні. Адже саме наявність чіткої реєстраційної бази, наприклад, з досвіду зарубіжних країн, з моменту забезпечення громадянам права на самозахист за допомогою цивільної вогнепальної зброї, сприяла зменшенню кількості насильницьких злочинів проти особи та корисливо-насильницьких злочинів проти власності таких країн як Балтія, Грузія, Фінляндія, Швейцарія. Законопроект № 5708 також передбачає порядок отримання посвідчення власника зброї для фізичної особи, де головною вимогою є надання довідки (висновку) про відсутність медичних протипоказань для отримання посвідчення власника зброї [3].

Таким чином слід акцентувати увагу на тому, щоб легалізація права володіння цивільною вогнепальною зброєю повинна запроваджуватись в разі наявності чіткого нормативно-правового регулювання та практики дотримання головних принципів: забезпечення легального обігу вогнепальної зброї та жорсткого контролю за її реалізацією в спеціалізованих ліцензованих закла-

дах торгівлі; створення та забезпечення ведення, в тому числі захисту єдиного реєстру вогнепальної зброї; максимальна ідентифікація власників такої зброї; унеможливлення формальних процедур отримання дозволу на зброю; створення можливостей для навчання власників зброї та надання відповідних документів, які підтверджують високий рівень таких знань та вмінь; належний контроль за дотриманням умов та правил зберігання, перевезення та використання такої мисливської зброї, перевірки не повинні мати формальний характер, походження патронів які використовуються для відстрілу з цієї зброї, повинно бути легальне, патрони повинні бути дозволеного маркування, без дообладнання та переробки з метою посилення бойової дії; запровадження процедури зупинення та позбавлення дозволу на зброю; використання електронних ресурсів, зокрема мобільного застосунку «Дія» для інформування власників зброї про необхідність продовження терміну дії дозволів на зброю, оформлення договорів страхування, проведення періодичного огляду або відстрілу зброї тощо [8, с. 28–34]. Також необхідно акцентувати увагу на тому, що в Законі потрібно чітко врегулювати деякі питання, наприклад, щодо повноважень суб'єктів єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї, а також прописати чіткі умови використання цивільної вогнепальної зброї для самозахисту свого здоров'я, життя та права власності, які в свою чергу тісно переплітаються з основами господарської діяльності у сфері обігу (обороту) цивільної вогнепальної зброї і боеприпасів. В законі потрібно чітко окреслити загальні засади володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю і боеприпасами іноземцями та особами без громадянства на території України, їхні права та обов'язки та передбачити державний контроль у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Важливим є і питання щодо тимчасового ввезення цивільної вогнепальної зброї і боеприпасів на територію України та тимчасового вивезення цивільної зброї і боеприпасів з території України, в умовах воєнного стану, адже воно важливе для безпеки громадян та держави [9, с.165].

Висновки. З огляду на аналіз повноважень поліції в сфері контролю за обігом вогнепальної зброї, новітнє законодавство щодо вільного цивільного обігу окремих видів вогнепальної зброї ставить перед поліцією такі виклики, які необхідно подолати та урегулювати відносин в цій сфері:

– запровадити єдиний уніфікований реєстр такої зброї з використанням картотек її відстрілів та балістичних характеристик; в той же час слід врахувати перестороги окремих дослідників, які зазначають що даний реєстр має бути належно захищений від кібератак та не розповсюдження персональних даних власників зброї [10, с.15];

– здійснити інформаційну роботу пов'язану з обізнаністю громадян щодо правил, умов та порядку застосування та використання такої зброї;

– забезпечити навчання майбутніх власників цієї зброї правил її зберігання, перевезення, застосування та використання з відповідною видачою дозвільних документів та підвищення їх майстерності;

– забезпечення моніторингу за дотриманням правил обігу даної зброї; урегулювати порядок відкликання дозволу на володіння даною зброєю та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>. (дата звернення 20.01.2023)
2. Чепіжко А.А. Актуальні питання порядку видачі зброї в період дії воєнного стану проти збройної агресії Російської Федерації. *Правокарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск №1(42). С. 97–101.
3. 62% українців виступили за обіг зброї для особистого захисту – опитування у «Дії». Суспільство. URL : <https://prm.ua/62-ukraintsv-vystupyly-za-obih-zbroi-dlia-osobystoho-akhystuopytvannia-u-dii/>(дата звернення 20.01.2023)

4. Про право на цивільну вогнепальну зброю : Проект закону України від 25.06.2022 № 5708. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219896>. (дата звернення 20.01.2023)
5. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю: проект Закону України від 13.07.2021 № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481. (дата звернення 20.01.2023)
6. Мороз В., Чепіжко А. Законодавчо-правове закріплення норм права щодо легалізації цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спец. випуск № 2 (115). С. 328–333.
7. Чепіжко А.А. Діяльність органів поліції щодо забезпечення дотримання правил дозвільної системи. Актуальні питання правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 236–242.
8. Станіслава Миронюк. Особливості реалізації дозвільної та контрольної функції національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 28–34.
9. Миронюк Р.В. Особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *ЮРИДИЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ*. ВИПУСК 26. 2022. С. 158–166. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.21>.
10. Oksana Vasilievna Pchelina, Yevhenii Deoniziyovych Skulysh, Iurii Buglak & Roman Victorovich Myroniuk. International experience of ensuring cybersecurity in the country and possibility of its application in Ukraine. *DIXI*, vol. 23, n°. 2, julio-diciembre 2021, 1–16. DOI: <https://doi.org/10.16925/2357-5891.2021.02.01>. (дата звернення 20.01.2023).